

Кобзар А. В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НОВЕЛ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО АКЦІОНЕРНІ ТОВАРИСТВА» В КОНТЕКСТІ РЕОРГАНІЗАЦІЇ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

У статті розглянуто деякі актуальні питання реорганізації юридичних осіб шляхом перетворення, у зв'язку із набранням чинності Законом України «Про акціонерні товариства».

Ключові слова: реорганізація, організаційно-правова форма, юридична особа.

Чинний Цивільний кодекс України (далі – ЦК) не встановлює вичерпного переліку організаційно-правових форм юридичних осіб. Згідно зі ст. 83 ЦК, юридичні особи можуть створюватися у формі товариств, установ та в інших формах, встановлених законом. Загалом, у системі законодавства України немає єдиного (кодифікованого) акта, який би чітко й послідовно визначив і перелічив усі можливі (дозволені законом) організаційно-правові форми юросіб. Наприклад, Господарський кодекс України (далі – ГК) виділяє такі види суб'єктів господарювання (господарських організацій): юрособи, створені відповідно до ЦК; підприємства, створені відповідно до ГК, та інші юрособи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку.

Як відомо, *організаційно-правова форма* – це сукупність певних ознак, які дають змогу визначити правовий статус юрособи і підстави для відокремлення однієї юрособи від іншої. Такими ознаками можуть бути, наприклад, порядок створення і ліквідації юрособи, порядок участі в її діяльності та ін. При цьому саме поняття «організаційно-правова форма» використовують для визначення не тільки форм юросіб, а й їх окремих видів/підвидів чи типів. Наприклад, ті ж товариства, які, крім того, що, залежно від мети діяльності, поділяють на підприємницькі та непідприємницькі (статті 84, 85 ЦК), мають поділ у межах категорії «підприємницькі товариства» та внутрішньовидовий поділ у межах груп: «господарські товариства» та «кооперативи», це саме можна сказати й про «об'єднання громадян» і «установи» в категорії «непідприємницькі товариства». До підприємницьких (господарських) товариств належать акціонерні товариства (далі – АТ), про які йтиметься далі.

29 квітня 2009 р. набув чинності прийнятий 17 вересня 2008 р. Верховною Радою України Закон України «Про акціонерні товариства» (далі – Закон про АТ). Цим законодавчим актом, серед іншого, введено низку новел до чинного законодавства, серед яких, у контексті реорганізації

юросіб, певний інтерес становить нововведений поділ АТ на *публічні та приватні*. Такий поділ не тільки не реалізував одну з важливих функцій новел у законотворенні – покращення (спрощення) застосування законодавства, а, навпаки, до певної міри його ускладнив, додавши зайвої плутанини до правозастосування, з огляду на існування в національному законодавстві усталеної традиції поділу АТ на *відкриті й закриті*. Наприклад, при класифікації юросіб, відповідно до положень ЦК, виникає тавтологічний казус, оскільки за ЦК юрособи поділяють на публічного та приватного права, останні, своєю чергою, можуть бути як приватними, так і публічними АТ. Якщо просто вдатися до елементарного скорочення організаційно-правової форми у назві АТ * то, згідно з класифікацією, введеною Законом про АТ, для обох типів АТ отримаємо абсолютно ідентичну аббревіатуру: «ПАТ», яка не дає змоги, з достатньою мірою вірогідності, встановити організаційно-правову форму такої юрособи (АТ) та відрізнити один тип АТ від іншого, на відміну, скажімо, від попередньої класифікації АТ, за якою утворювали аббревіатури: «ВАТ» і «ЗАТ», у зв'язку з чим суб'єкти цивільного права вимушено вдаються до використання таких неоконкретних аббревіатур, як «ПуАТ» і «ПрАТ». Крім того, Законом про АТ внесено зміни лише до деяких законодавчих актів (див. розділ XVII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону про АТ), а щодо усіх інших законодавчих актів в п. 4 розділу XVII Закону про АТ зазначено, що, до приведення у відповідність із Законом про АТ, закони України та інші нормативно-правові акти діють у частині, що не суперечить Закону про АТ. Незважаючи на це, цілком і повністю можливої конкуренції норм між положеннями Закону про АТ та інших законодавчих актів, зокрема Закону України «Про господарські товариства», не

* Частина третя ст. 152 ЦК України передбачає, що найменування акціонерного товариства має містити його найменування і зазначення того, що товариства є акціонерним. На практиці ж організаційно-правову форму акціонерного товариства, що йде перед його найменуванням (власною назвою), часто-густо скорочують.

усунуто, оскільки іншим пунктом розділу XVII Закону про АТ встановлено паралельне співіснування і застосування їхніх норм на тривалий час – впродовж двох наступних років після набрання Законом про АТ чинності, тобто до 29 квітня 2011 р. де юре співіснуюватимуть чотири різновиди АТ: *відкриті й закриті та публічні й приватні*, які керуватимуться у своїй діяльності відповідними нормами того чи іншого закону.

Особливо показовою в цьому контексті була ситуація з правовим регулюванням банківської діяльності (до прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей проведення заходів з фінансового оздоровлення банків»), – фактично до серпня 2009 р. банки в своїй діяльності мали керуватися суперечливими положеннями, як мінімум, п'яти законів, норми яких, конкуруючи між собою, визначали можливі організаційно-правові форми, в яких можуть створюватися банки і, водночас, зобов'язували останні привести свою діяльність й статутні документи у відповідність з вимогами того чи іншого закону. Наприклад, ч. 1 ст. 336 ГК передбачено, що банки створюються у формі АТ, товариства з обмеженою відповідальністю або кооперативного банку. А ст. 6 прийнятого ще у 2000 р. Закону України «Про банки і банківську діяльність» було передбачено, що банки в Україні можуть створюватись лише у двох організаційно-правових формах: відкритого АТ або кооперативного банку. При цьому всі банки, що були створені до набрання чинності цим законом, зобов'язувались впродовж двох років привести свою діяльність у відповідність з його вимогами. Тобто, банки, створені у формі закритого АТ і/або товариства з обмеженою відповідальністю, мали провести реорганізацію шляхом перетворення у визначені Законом України «Про банки і банківську діяльність» організаційно-правові форми, встановлені для здійснення банківської діяльності. До того ж, із прийняттям Закону про АТ, перед банками, як і перед багатьма іншими юрособами приватного права, вкотре постала необхідність проводити вимушену реорганізацію (перетворення) та в черговий раз приводити установчі документи у відповідність з новими вимогами законодавства. При цьому, Закон про АТ передбачає, що акціонер товариства, статут якого не буде приведено у відповідність з вимогами Закону про АТ, має право, після закінчення зазначеного в законі дворічного строку, звернутися до суду з позовом про приведення статуту АТ у відповідність із нормами Закону про АТ.

Як не дивно, юридичні словники * тлумачення *перетворення* не наводять, але його норма-

тивне визначення подано у ст. 108 ЦК, згідно з яким *перетворенням юридичної особи* є зміна її організаційно-правової форми. При цьому практика нормозастосування пішла шляхом, за яким виконання вимог Закону про АТ щодо зміни відкритих АТ на публічні й закритих на приватні не вважається *перетворенням* як таким, а *перейменуванням*, з відображенням таких змін в установчих документах товариства. Тобто, замість процедури реорганізації юрособи, застосовується процедура, аналогічна зміні найменування. І хоча потреба саме реорганізації відкритих і закритих АТ у публічні й приватні, здавалося б, впливає з суто буквального розуміння терміна «перетворення», вже існує декілька напівофіційних роз'яснень, в яких доводиться зворотне. Наприклад, у роз'ясненнях, наданих Державним комітетом України з питань регуляторної політики та підприємництва (далі – Держкомпідприємництва) у листі від 10.04.2009 № 4010, щодо порядку приведення статутів АТ у відповідність до вимог Закону про АТ, зазначено, що, у зв'язку з тим, що положеннями Закону про АТ запроваджено нові типи АТ, які, згідно з ч. 1 ст. 5 Закону про АТ, поділяють на публічні та приватні, у Держкомпідприємництва звертають особливу увагу на те, що організаційно-правова форма господарювання «акціонерне товариство», яка визначена п. 3.2.1 Класифікації організаційно-правових форм господарювання (ДК 002:2004) Державного класифікатора України, затвердженого наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28.05.2004 № 97, залишається незмінною, тому проведення такої заміни для конкретної юрособи не вважатиметься зміною її організаційно-правової форми. З огляду на наведене, Держкомпідприємництва підтримує запропонований Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку (ДКЦПФР), зазначений у її роз'ясненнях «Щодо порядку застосування окремих положень Розділу XVII Прикінцеві та перехідні положення Закону України “Про акціонерні товариства”, у зв'язку з набранням ним чинності» від 17.02.2009 № 3 порядок приведення у відповідність статутів та інших внутрішніх положень АТ, створених до набрання чинності Законом про АТ, до вимог цього закону, затверджений рішенням ДКЦПФР від 17.02.2009 № 237 **.

В іншому своєму листі «Про порядок застосування окремих положень Закону України “Про акціонерні товариства”» від 07.05.2009 № 5224, після опрацювання відповідей-роз'яснень Мін'юсту України, ДКЦПФР та Держкомстату України, Держкомпідприємництва надано

* Зокрема, «Юридичний словник» (Головна редакція УРЕ, 1974 р.) та «Великий енциклопедичний юридичний словник» (за редакцією акад. НАН України Ю. С Шемшученка. – К., 2007).

** Сам порядок внесення змін до установчих документів, які пов'язані зі зміною найменування юридичної особи, встановлено ч. 5 ст. 29 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців».

роз'яснення щодо порядку приведення діяльності відкритих/закритих АТ у відповідність до вимог Закону про АТ, де, зокрема, процитовано норму § 3 ч. 2 ст. 5 Закону про АТ про те, що зміна типу товариства з приватного на публічне або з публічного на приватне не є його перетворенням. При цьому замість терміна *перетворення* відкритих і закритих АТ на публічні й приватні Держкомпідприємництва використовує такий неологізм, як *перехід*. Наприклад, у листі-роз'ясненні зазначено, цитую: «враховуючи те, що відповідно до Закону про АТ, при “переході” закритих/відкритих АТ у приватні/публічні АТ їх права основа – “акціонерне товариство” не змінюється, то приведення діяльності закритих/відкритих АТ у відповідність до вимог Закону про АТ проводитиметься через процедуру державної реєстрації внесення відповідних змін до статутів АТ, у тому числі пов'язаних зі зміною найменування юрособи, відповідно до вимог ст. 29 Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців”». В листі також є посилення на те, що зазначений порядок «переходу» закритих/відкритих АТ у приватні/публічні АТ підтверджено вже згаданим роз'ясненням ДКЦПФР від 17.02.2009 № 3, та роз'ясненнями, наданими листом від 10.04.2009 № 10/01/5752.

Щодо написання найменування АТ згідно з ч. 4 ст. 3 Закону про АТ, якою визначено, що повне найменування АТ українською мовою має містити назву його типу (публічне чи приватне) і організаційно-правової форми (АТ), Держкомпідприємництва зазначає, що, згідно з Вимогами щодо написання найменування юрособи або її відокремленого підрозділу, затвердженими наказом Держкомпідприємництва від 09.06.2004 № 65, у найменуванні юрособи зазначаються її

організаційно-правова форма та назва. Відповідно до листа, на сьогодні Держкомпідприємництва узгоджено позиції щодо написання найменування приватних/публічних АТ з Держкомстатом. Таким чином, написання найменування АТ публічного/приватного типу повинно мати такий вигляд: «публічне акціонерне товариство + “власне ім'я”» та «приватне акціонерне товариство + “власне ім'я”», а скорочене найменування для публічного – «ПАТ + “власне ім'я”» і для приватного – «ПрАТ + “власне ім'я”». Стосовно ж поширення норм Закону про АТ на закриті та відкриті АТ у листі зазначено, що за період з 29.04.2009 по 28.04.2011 АТ, до приведення своїх статуту та інших внутрішніх положень у відповідність до норм Закону про АТ, у своїй діяльності мають керуватись Законом України «Про господарські товариства». А АТ, які вже привели свою діяльність (статут та інші внутрішні положення АТ) у відповідність до вимог Закону про АТ, мають керуватись Законом про АТ та відповідними підзаконними нормативно-правовими актами. При цьому, починаючи з 29.04.2009, всі АТ, в тому числі ті, які ще не привели свою діяльність у відповідність до Закону про АТ, зобов'язані керуватись у своїй діяльності положеннями ЦК й ГК і законів України: «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» та «Про управління об'єктами державної власності», в тому числі й тими нормами, що внесені до зазначених актів розділом XVII Закону про АТ. Починаючи з 29.04.2011 всі, без винятку, акціонерні товариства повинні будуть виконувати усі вимоги Закону про АТ у повному обсязі.

1. Цивільний кодекс України. Від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>. – Назва з екрана.
2. Господарський кодекс України. Від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>. – Назва з екрана.
3. Закон України «Про акціонерні товариства». Від 17.09.2008 № 514-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=514-17>. – Назва з екрана.
4. Закон України «Про банки і банківську діяльність». Від 07.12.2000 № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим

- доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14>. – Назва з екрана.
5. Закон України «Про господарські товариства». Від 19.09.1991 № 1576-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1576-12>. – Назва з екрана.
6. Лист Держкомпідприємництва від 10.04.2009 № 4010.
7. Лист Держкомпідприємництва від 07.05.2009 № 5224. Дебет-Кредит // Галицькі контракти. – 2009. – 7 вересня. – № 36.
8. Великий енциклопедичний юридичний словник / [за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка]. – К. : ТОВ «Видавництво “Юридична думка”», 2007. – 992 с.
9. Юридичний словник. – К. : Головна редакція УРЕ, 1974.

A. Kobzar

GENERAL CHARACTERISTICS OF THE NOVELTIES OF THE LAW OF UKRAINE «ON JOINT STOCK COMPANIES» IN THE CONTEXT OF REORGANIZATION OF LEGAL PERSONS

The article dedicated to some actual issues of legal entities reorganization by converting, according to provisions of the newly adopted Law of Ukraine «On Joint Stock Companies».

Keywords: reorganization, legal form, Juridical (legal) person.